

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА НА СЪВРЕМЕННИЯ СЦЕНАРИЙ

Десислава Бакърджиева

Университет по библиотекознание и информационни технологии

Резюме: Настоящата статия разглежда предизвикателствата пред съвременните сценаристи и динамично променящия се пазар на филмовата индустрия – предпоставка за иновации и адаптация. Пандемията наложи интернет промените в света и стрийминг платформите като ново поле за изява на съвременните филмови сценаристи. В това ново пространство, обогатено с възможностите на интернет, киното и телевизията са неразделна част от ежедневието ни.

Ключови думи: съвременен сценарий, адаптиран сценарий, интернет платформи, стрийминг, филми в онлайн среда.

Въведение

Развитието на технологиите и медийната индустрия са безспорно най-динамичните в съвременното ни. Един от най-важните елементи за успеха на съвременното кино и телевизия е добрият сценарий. Все по-често се сблъскваме със стари филмови заглавия с добре познати истории и сякаш количеството съвременни кинематографични произведения е за сметка на тяхното качество и липсата на добър сценарий е осезаема. През последните месеци, след втората вълна на пандемията, добрите заглавия, които са качени на стрийминг платформите, са предимно от преди 2015 г. Завладяващите идеи се раждат трудно, а все по-недостижимо сякаш става написването на интересен филмов сценарий.

В това ново пространство, обогатено с възможностите на интернет, киното и телевизията са неразделна част от ежедневието ни. Освен чрез ефира, кабела и сателита, телевизионни програми могат да се разпространяват вече чрез компютри, мобилни телефони и дигитални устройства. Разнообразието от платформи, предлагащи екранни продукти, увеличава търсенето на качествени програми в различни жанрове, което неминуемо води и до по-добра конкурентоспособност, по-добри създатели на аудио-визуално съдържание, по-добри сценаристи.

Въпреки това съвременната филмова индустрия е поставена пред изключително трудно изпитание за съществуването си, за реализирането на проектите и подбора на служителите си, за пренасочването на премиерите на стрийминг платформи. Кризата,

причинена от пандемията от COVID-19, принуди филмовите дейци не само в България да преосмислят начина си на работа, за да оцелеят и най-вече за да не загубят качествени изпълнители и аудиторията си.

Методология на изследването

Метод на наблюдение, системен анализ, приложение на метода на аналогията за идентифициране на връзките и взаимодействията между създателите на сценарий и филмопроизводителите, както и сравнителен анализ на сценариите и филмите от близкото минало и днес.

Цел на изследването е да се систематизират, характеризират и конкретизират основните звена и особености на създаването на съвременен сценарий за телевизия или кино.

Резултати

Създаването на добър сценарий за филм или сериал се крепи на строго определени правила, добър творчески екип и в повечето случаи – неуморна работа, за да се изчистят всички детайли, подробности и текстът да се превърне в жива, истинска история.

В речников аспект сценарият се определя като:

1. Спец. Литературен текст, наподобяващ драматургично произведение с подробно описание на действието, по който се прави филм или сериал. Може да съдържа както авторов текст, диалог, монолог, но и режисьорски бележки, операторски указания и други отметки.

2. Сюжетен план на драматичен конфликт, по който се поставя театрален спектакъл или балет.

3. Прен. Предварително съставен план за развитие на бъдещи събития.

С оглед на темата ни интересува първият аспект. Ще се опитам да опиша накратко етапите на написването на сценария и характерните му особености.

Стъпките са: предварителна продукция, производство и постпродукция. Преди да пристъпим към тях, е важно да говорим за ключовата част на процеса. Без сценарий е трудно и не може да започне предварителното производство – подготовката на филм или сериал. Сценарият е ключов за целия процес, но много хора не разбират истински какво представлява, как работи и защо е толкова важен. Всеки филмов проект започва със сценарий или драматургичен текст. Ако се опитвате да направите филм без сценарий, би било като да се опитвате да пресечете океана без какъвто и да е вид навигация.

Обикновено всеки, който работи по филма, има копие от сценария и се отнася към него по време на изготвянето на проекта. Той е важен не само за актьора, режисьора и оператора, но и за костюмографа, пропса (реквизитора), ГРИП-а (хората, отговарящи за снимачната техника и осветлението), скриптъра (човека, следящ хронологията и детайлите при заснемането, особеностите при действието, локацията и визията на актьорите). Стандартният сценарий се предоставя на продуцентите или филмовата компания (студиото) и ако те се интересуват, той се разработва и предоставя на екипа за реализация. Много често идеята се представя на продуцентите под формата на резюме – синопсис, и след одобрението му се възлага на известен сценарист, за да бъде създаден сценарий.¹ Преди следващата стъпка има редица условия за договаряне, включително компенсации, структура на плащанията и фиксиране на творческия принос или изчистване на всички авторски и сродни права. В повечето случаи се търсят и неизвестни сценаристи, защото писателят обикновено е по-претенциозен и добре заплатен, а неизвестният е с малки или никакви контакти с филмовата индустрия, което е важно за подписването на договор за реализация. Въпреки че е трудно дори в Холивуд, има някои известни примери за филми, носители на „Оскар“, които са създадени от неизвестни за времето си творци, сега имена в световното кино, чиято история е завладяваща – като победителката в категорията „Оригинален сценарий“ Емералд Фенел („Момиче с потенциал“, „Promising young woman“, 1997 г.); „Добрият Уил Хънтинг“ („Good Will Hunting“) на Мат Деймън и Бен Афлек, 1999 г.; „Американски прелести“ („American Beauty“) на Алън Бол².

Адаптираният сценарий е текст, който вече съществува в друга форма – като книга, пиеса, телевизионно шоу, предишен филм (римейк) или дори като истинско събитие, изнесено в публичното пространство като новина (добър пример за такъв вид медийна конвергенция е филмът на режисьорите Кристина Грозева и Петър Вълчанов „Урок“, 2014 г.). Най-често се адаптира сценарий по бестселър (най-продавана книга). Пример за българския пазар е „Мисия Лондон“ от Алек Попов, която се превърна в блокбъстър (филм с голяма популярност и успешна продукция според критериите на индустрията; отначало това понятие се използва за успешните театрални постановки, а сега – основно от филмовата индустрия) през 2010 г. На първо място, историята трябва да бъде написана във формат, характерен за сценарий. Той е много различен от начина, по който се пишат книгите и пиесите.

Какво точно е сценарий и защо е толкова важно да знаем как е правилно да се пише

Сценарият е ръководство за продуцентите, режисьора, актьорите, екипа на проекта, кой ще бъде заснет и ще се излъчи на големия или малкия екран. Това е план-график, с който във филма или сериала ще се работи от началото до края на продукцията. Той разказва цялата история, съдържа всички действия във филма и диалозите за всеки герой. Може също така да описва символите визуално, така че режисьорите да се опитат да уловят стила, външния вид или емоционалната вибрация.

Скриптът (или сценарият) е план за филма, сериала или телевизионното предаване, на базата на който се изготвят и бюджетират на проекта, снимачния график за екипа и се определят локациите за снимките. Много от финансираните сериали в България са кандидатствали на базата на синопсис и трейлър (кратък рекламен филм, излъчван като анонс преди някаква предстояща проява, прожекция и др.). Създаването на филм изисква внимателно планиране на бюджета, а оценката на разходите най-добре може да се види от сценария. Например скриптът може да предвижда сцени, които са само със CGI (Common Gateway Imagery – компютърно генерирани изображения, специални визуални ефекти, създадени с помощта на компютърен софтуер; някои каскади не се изпълняват, защото режисьорите могат просто да използват CGI) [2].

Ако филмът е предимно с диалог, без специални ефекти и с ограничени места за заснемане (терени), бюджетът трябва да бъде много по-нисък. Като пример може да се разгледат два филма на Fox: „Възходът на Планетата на маймуните“ („Rise of the Planet of the Apes“, 2011 г.) и „Соло: История от Междузвездни войни“ („Solo: A Star Wars Story“, 2018 г.). Според Box Office първият е натрупал около 177 млн. долара приходи, докато с последния филм от сагата са спечелили около 392 млн. долара, но са вложили 275. „Маймуните“ са имали производствен бюджет 93 млн. долара, докато за производството на „Междузвездните“ той е драстично по-голям. Ако не знаете нищо за тези филми, но погледнете техните сценарии, вероятно би било очевидно и за вас защо има такава разлика в производствения бюджет. За да се интерпретира това, което е на хартия, за да се набавят необходимите за продукциите декори, костюми и CGI, както и други скъпи специални ефекти, са нужни средства. Важно е винаги, когато пишете, да се съобразявате с тези особености, защото финансистите най-често искат да инвестират в комерсиални филми и актьори звезди, тъй като това им осигурява по-малък риск и гарантирани печалби за студиото. Графикът на филма

също е важен, защото оказва пряко въздействие върху бюджета. Общата причина за превишаване на бюджета е, когато се нарушават или се разменят сроковете, които трябва да се изпълнят, поради форсмажорни обстоятелства или заболяване на главния актьор/актриса. Всичко това трябва внимателно да бъде планирано при написването на синопсиса – „библията“ на филма или сценария. Продуцентите имат последната дума за разпределението на снимачните дни и графика [2].

Сценарият може да е 90 – 120 страници, написан в шрифт Courier 12pt на 8 1/2 „x 11“, на бяла хартия. Чудите се защо се използва шрифт Courier? Една страница с форматиран сценарий в шрифт Courier се равнява приблизително на една минута от заснетия материал за големия или малкия екран. Ето защо средният брой страници на сценария трябва да бъде между 90 и 120. Комедиите са по-къси (90 страници, или 1,5 часа), докато драмите са по-дълги (120 страници, или 2 часа). Сценарият може да бъде оригинално произведение, въз основа на истинска история или по-рано написан текст, роман, пиеса, статия във вестник. Професионалистите – режисьор, актьори, сценограф, продуцент, чрез таланта и творческото си виждане реализират творбата на сценариста. Процесът на създаването на филм е колективно изкуство и затова е необходимо сценаристът да знае етапите, характерните особености и принципите на заснемане и реализация на медийния продукт.

Като сценарист трябва да покажете какво се случва в една история, вместо само да говорите. Вътрешният монолог в две страници може да работи добре за един роман, но е „целувката на смъртта“ в сценария. Самата природа на сценария се основава на това как да се покаже дадена история на екрана, а ключовите моменти може да бъдат предадени чрез нещо толкова просто като поглед или изражение на актьора [3].

Докато софтуерът за форматиране на сценарий, като Final Draft, Movie Magic Screenwriter, Movie Outline и Montage, ви освобождава от необходимостта да научите принципите на писане, формат и междуредия, добре е да се запознаете с общите стандарти при писането на сценарий.

Актьорското присъствие е най-същественният, решаващ компонент за реализацията на написаното на хартия. Спецификата на сценария открива безкрайни възможности за импровизация и взаимна провокация. Ключов момент е правилният подбор на изпълнителите – главни и епизодични. Понякога второстепенните персонажи са много по-интересни и запомнящи се. Това често се дължи на актьорската игра, а не само на добрия сценарий [5].

Как се създава персонаж

Всеки герой трябва да носи своята индивидуалност и характерна особеност. Независимо дали е основен, или второстепенен, важно е да е достоверен и да има индивидуални черти. Много често главните герои са хора със силно изявени и характерни черти на характера, със специфични белези – външни или вътрешни. За да направиш един герой главен, той винаги трябва да притежава нещо специално, строго характерно, особено, дори необикновено. Характеристиката на героя в сценария се изгражда на принципа „пряка“ и „непряка“. Пряката е от името на автора сценарист, когато той сам описва, характеризира героя си. Непряка, или косвена, характеристика е, когато чрез действията на персонажа, думите му или начина, по който възприема другите, зрителят сам прави заключения за героя и неговите качества. Основна грешка в множеството съвременни сценарии в България е липсата на характеристики на героя. Това е своеобразна биография на персонажа, без който артист-изпълнителят не може да изгради пълноценно образа. Колкото по-изчерпателна е една характеристика, толкова по-успешен и плътен е образът. От голямо значение са не само външните белези, чертите на характера, но и отношението му към останалите герои. Понякога от особено важно значение е какво е изживял героят в миналото (преди началото на филмовата история), както и проследените интересни събития, епохата, в която е роден.

За изграждането на образа често се използват прототип, историческа личност, известен или познат човек, който носи същите или подобни характерни белези и има същата мисия, кауза или история. Да бъдеш добър сценарист, е истинско изкуство! Да накараш зрителите да харесат и да запомнят даден персонаж, да открият своята история и да се припознаят в героите, е предизвикателство за всеки писател. Това е основната задача на сценариста, когато разказва дадена история и създава персонаж. Важно е главният герой да бъде специален, да е различен, интригуващ или да има важна мисия. Най-важното за сценариста е да има фантазия, да е наблюдателен и добър психолог, за да може с лекота да превърне един „хартиен образ“ в човек от плът и кръв. Всеки герой може да има реален прототип, да бъде вдъхновен от известна личност или да притежава специфичните особености на някой интересен човек. Ако разгледаме няколко от емблематичните образи в киното, това може да е добра провокация за всеки бъдещ сценарист [2], [3], [4].

В историята за Хари Потър почти всички герои имат прототип. Джоан Роулинг е търсила и външна прилика при избора на актьорския състав за филмовата версия. Един от най-запомнящите се персонажи в книгата и на големия екран е героят Сивирийс Снейп, чийто

прототип е Джон Нетълшип – учителят по химия на Дж. К. Роулинг. Бледата кожа, дългата, леко мазна коса, изпепеляващият поглед, неравните зъби и големият нос са част от характерните черти на образа, както и високият коефициент на интелигентност, отдадеността на предмета. Всички, които са познавали Джон Нетълшип, който вече не е сред живите, веднага го разпознават в образа на Снейп. Той самият е споделил, че си спомня Роулинг като едно много тихо дете, но се гордее с нея и харесва образа, който е създала [4].

Да пренебрегнеш или убиеш персонаж по примера на Кристофър Марлоу

Кристофър Марлоу (1564 – 1593) е роден в Кентърбъри, Англия, в бедно семейство и е първият професионален английски драматург, който е роден в същата година и твори по времето на Уилям Шекспир. Авторът на „Ромео и Жулиета“ е обикновен лихвар без образование, потекло и обноски, за разлика от Марлоу, който защитава магистърска степен по литература в Университета на Кеймбридж и е един от претендентите за авторство на Шекспировите пиеси. През 2017 г. издателството на Оксфордския университет официално признава Кристофър Марлоу за съавтор на три от историческите пиеси на Шекспир, сред които „Хенри VI“, създадена през 1591 г.⁵ Характерна особеност на стила на Марлоу е, че във всичките му познати пиеси има много убийства, кръв и трагична развръзка за няколко от главните герои. Този похват на писане е типичен и за сценаристите на сериала „Игра на тронове“. Да убиеш или да наказваш главния герой, е рисков елемент за сценария, защото това може да намали зрителската аудитория на сериала. Веднъж станеш ли любимец на публиката, трудно можеш да се откъснеш от това „бреме“! Това води до множество последователи и висок рейтинг на медийния продукт, което е важен елемент от работата на продуцентите. Ето защо след убийството на един от ключовите персонажи на „Игра на тронове“ – Джон Сноу – недоволството от страна на зрителите буквално принуди сценаристите да го съживят [5].

Както вече стана ясно, сценаристите и продуцентите работят ръка за ръка. Понякога обаче не сценаристите, а актьорите могат да предизвикат обрати в историята и преждевременната „смърт“ на героите си. Доктор Хаус получава нов екип лекари в четвъртия сезон и рейтингът на сериала драстично се променя. Продуцентите са принудени да върнат Лорънс (изигран от Кал Пен), който вече се е превърнал в един от любимците на зрителите, но героят му се самоубива без логична връзка с персонажа му. Неочакваното и бързо

решение е взето от сценаристите, когато Кал Пен напуска продукцията, за да работи в Белия дом за екипа на Обама.³

До началото на XXI век телевизията омаловажава многообразието сред ЛГБТИ героите. Това в наши дни вече е невъзможно.

ЛГБТ⁴ е акроним, означаващ всички лесбийки, гей, бисексуални и трансжендър хора.

В Европа и Америка обаче има организации, които системно следят за дискриминацията и представянето на ЛГБТИ общността в развлекателните медии. През последните две години от лични наблюдения забелязвам, че броят на сериалите с ЛГБТИ главни герои е нараснал и съответно зрителският интерес към тях се е увеличил. Все още няма достатъчно цветнокожи ЛГБТИ и gender fluid (разговорно в англоговорещите страни, означава „търсеци“ или трансжендъри) в игралните сериали. Това обаче лесно може да се промени и вече има няколко страхотни примера за сериали с присъствие на ЛГБТИ герои. Трансполовите сестри Лили и Лана Уашовски са създателки на научнофантастичния „Sense 8“. Сериалът включва един от най-разнообразните състави в продукциите на Netflix. В него срещаме интересен трансполов герой – хакера Номи (изигран от трансактрисата Джейми Клейтън), и горещата латино двойка Лито и Хернандо. Историята разказва за група хора от цял свят, които са ментално свързани. След като Netflix спря продължението на сериала в началото на миналата година заради пандемията, наскоро медийният гигант обяви планове за пълнометражен филм, който ще завърши историята на сериала и по този начин ще задоволи зрителския интерес [6].

Заклучение

Създаването на добър сценарий със забележителни персонажи е творчески процес, който понякога може да отнеме години, но резултатите често са зашеметяващи, като „Психо“ на Алфред Хичкок, „Аватар“ и „Титаник“ на Джеймс Камерън. Киното коренно се различава от литературата, защото в книгите мислите на героите могат да бъдат силно въздействащи, докато във филма зрителят няма как да ги види, освен ако не са изразени чрез действие, мимика, жест. Тази отговорна задача имат режисьорите и актьорите, защото киното и телевизията са колективни изкуства, а дали сценарият ще има успех, накрая решава Нейно Величество публиката.

Бележки

1. <https://terminalno.com/oxford-prizna-kristofar-marlou-za-saavtor-na-shekspirovi-piesi/>

2. <https://pro.imdb.com/>
3. <https://www.vesti.bg/razvlechenia/shoubiznes/aktior-ot-d-r-haus-stava-chinovnik-pri-obama-2074111>
4. <https://bg.wikipedia.org/wiki/%D0%9B%D0%93%D0%91%D0%A2>
5. <https://terminalno.com › oxford-prizna-kristofar-marlo...>
Издателството на Университета „Оксфорд“ официално признава великия съперник на Шекспир, Кристофър Марлоу, за съавтор на три от историческите пиеси на Шекспир.
6. <https://www.imdb.com/title/tt2372162/>

References/Литература

1. **Bakardzhieva**, Desislava. Mediyana konvergentsia. Produtsenstvo i stsenaristika. Akad. izd. Za bukвите - O pismenehy, Sofia, 2019, s. 352, ISBN 978-619-185-380-9.
[**Бакърджиева**, Десислава. Медийна конвергенция. Продуцентство и сценаристика. Акад. изд. За буквите - О писменехъ, София, 2019, с. 352, ISBN 978-619-185-380-9].
2. **Snyder**, Blake. Save The Cat! Michael Wiese Productions, 2005. 216 p. ISBN-10: 1932907009.
3. **McKee**, Robert. Story. HarperCollins, 1997. 480 p. ISBN 13 : 9780060391683.
4. **Field**, Syd. Screenplay. Delta, 2005. 336 p. ISBN-10: 9780385339032.
5. **Riley**, Christopher. The Hollywood Standard. 2009. 208 p. ISBN-10: 9781932907636.
6. **Griffiths**, Karol. The Art of Script Editing: A Practical Guide for Script and Story Development, 2015. 209 p. Kindle edition.

За автора

Десислава Бакърджиева е доктор по „Теория на научната информация“ и гост-преподавател в катедра „Книга и общество“ в Университета по библиотекознание и информационни технологии, магистър по „Медийна информация и реклама“. Завършва с пълно отличие и бакалавърската си степен по актьорско майсторство в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Специализира „Кинознание“ и „Кино режисура“ в НАФИЗ при проф. Божидар Манов и проф. Дочо Боджаков. Има множество научни статии в областта на филмопроизводството, съвременната медийна среда и дигитализацията. През 2019 г. излиза от печат монографията ѝ „Медийна конвергенция. Продуцентство и сценаристика“, която разглежда развитието на телевизията и киното, както и въздействието им върху личността.

За контакт с автора: bakardjievad@yahoo.com

THE CHALLENGES OF THE MODERN SCREENPLAY

Desislava Bakardzhieva

University of Library Studies and Information Technologies

Abstract: This article discusses the challenges facing modern screenwriters and the dynamically changing nature of the film industry – a prerequisite for innovation and adaptation. The pandemic has necessitated internet change in the world and streaming platforms as a new field for the appearance of modern film writers. In this new space, enriched with the possibilities of the Internet, cinema and television are an integral part of our daily lives.

Keywords: contemporary screenplay, adapted screenplay, internet platforms, streaming, movies in an online environment.

About the author

Desislava Bakerdzhieva is a Doctor of “Theory of Scientific Information” and a guest lecturer at the Department of Book and Society at the University of Library Studies and Information Technologies, master of Media Information and Advertising. She graduated with full honors and her bachelor's degree in Acting at ATFIZ Krastyo Sarafov. She specializes in film science and cinema directing at NAFEZ under Prof. Dr. Bozhidar Manov and Prof. Docho Bojakov. She has numerous scientific articles in the field of film making, modern media environment and digitalization. In 2019, her monograph “Media Convergence. Production and Screenplay” was released. It looks at the development of television and cinema, as well as their impact on personality.

To contact the author: bakardjievad@yahoo.com